

14. Стукало Н.В. Глобалізація і розвиток фінансової системи України / Н.В. Стукало // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 29-35.

15. Філіпенко А.С. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К. : Вид-во "Либідь", 2002. – 470 с.

16. Шумська С.С. Фінансовий ринок України у світлі Індексу Глобальної Конкурентоспроможності / С.С. Шумська // Економіка і прогнозування : зб. наук. праць. – 2008. – № 4. – С. 97-108.

17. Karpinski B. Influence of global financial challenges on balanced state financial system / B. Karpinski // Rynek kapitałowy a koniunktura gospodarcza 2010: perspektywa makroekonomiczna / Pod redakcją Andrzeja T. Szablewskiego, Marka Martina : monografie. – Poland, Łódź : Politechnika Łódzka, 2011. – S. 85-106.

18. Karpinsky B.A. Role of budget-taxes in formation equation of the financial system of the state: evaluation and prognostic approach / B.A. Karpinsky, S.K. Shkulka // Nauka i studia. Ekonomiczne nauki. – 2012. – № 1(46). – S. 71-80.

19. Karpinsky B.A. Economic growth at sustainable development of economy : monography / B.A. Karpinsky, S.M. Bozsko. – Lviv : Prostir-M, 2006. – 376 p.

Карпинский Б.А., Буряк О.П., Дубык В.Я. Влияние финансовой глобализации на экономическую безопасность национальной финансовой системы

Раскрыта сущность финансовой глобализации, проанализированы ее положительные и отрицательные последствия для стран с разным уровнем социально-экономического развития, определены основные направления обеспечения экономической безопасности финансовой системы Украины в условиях современной финансовой глобализации с точки зрения обеспечения интересов человека, как высшей социальной ценности.

Ключевые слова: финансовая глобализация, экономическая безопасность, глобализационные связи, технологические процессы, либерализация торговли, интеграция, национальная финансовая система, сбалансированность финансовой системы.

Karpinsky B.A., Buryak O.P., Dubyk V.Ya. Influence of financial globalization on the economic security of national financial system

In the article is reveals the essence of financial globalization, were analyzed its positive and negative consequences for countries with different socio-economic development, was defined directions of economic security of Ukrainian financial system in the current financial globalization from the perspective of human interests as higher social values.

Keywords: financial globalization, economic security, globalization connections, technological processes, trade liberalization, integration, national financial system, the balance the financial system.

УДК 658:338.48 (477.8) Викл. М.Ю. Грицюк, магістр – Львівський ДУ БЖД

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Розглянуто основні підходи до визначення поняття "економічна безпека підприємницької діяльності" (ЕБПД) у туристичній галузі, виконано систематизацію загроз і ризиків туристичній діяльності, наведено алгоритм процесу управління ризиками функціонування туристичного об'єкта. Встановлено, що економічна безпека туристичного об'єкта та його управління мають ґрунтуватися на стратегічній меті успішного його функціонування і розвитку за всіма сферами діяльності, а також впливу на ринку надання послуг. Для забезпечення ЕБПД від впливу суб'єктивних і об'єктивних загроз, керівництву необхідно приймати рішення з такою ж швидкістю, з якою виникають і негативні зміни, а також потрібно вміти їх передбачати. Для найбільш якісної захищеності туристичного об'єкта потрібно впровадити особисту службу економічної безпеки.

Ключові слова: туристичний об'єкт, стан господарської діяльності, економічна безпека підприємницької діяльності (ЕБПД), загрози економічній безпеці, ризик, управління ризиками.

Вступ. Економічна криза і політична нестабільність, постійна боротьба за конкурентоспроможність виробництва, а також власна відповідальність керівників за самостійно прийняті управлінські рішення значно активізували проблему виживання туристичної галузі в кризових умовах. Відомо [11], що навіть незначна зміна умов господарювання часто призводить до появи в підприємницькій діяльності абсолютно нових проблем, які часто потребують теоретичного осмислення та розроблення практичних рекомендацій щодо їх вирішення. Однією з таких проблем є забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності (ЕБПД).

Проблема в тому, що з розвитком ринкових відносин в Україні вітчизняні підприємства зіткнулися з істотним зменшенням прямої державної підтримки їх діяльності, внаслідок чого виникла потреба створення відповідних умов господарювання для свого безпечного розвитку [17]. Окрім цього, стабільне функціонування будь-кого підприємства, зростання його економічного потенціалу в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки. Однак, більшість сучасних підприємств знаходяться в умовах безперервної зміни зовнішнього і внутрішнього середовища їх функціонування. Ця нестабільність вимагає від підприємств постійної адаптації до різних загроз, що вимагає пошуку нових і вдосконалення вже відомих засобів забезпечення економічної безпеки заради досягнення економічної та соціальної мети господарювання. Адже відомо [25], що банкрутство різних підприємств відбувається, як правило, унаслідок відсутності реакції їх керівників на дію внутрішніх і зовнішніх загроз, а також наявності базових знань щодо забезпечення ЕБПД.

Первинне поняття "економічна безпека підприємства" розглядалося багатьма науковцями як забезпечення умов для захисту інформації про підприємство і збереження його комерційної таємниці. Ця проблема висвітлювалася у публікаціях В.С. Горячева [8], Н. Ракитянського [24] і ін. Значна увага приділялася також кадровій безпеці підприємницької діяльності, виходячи з того, що, за словами І.Г. Чумаріна [28], персонал є найбільш уразливою її ланкою. Не дивлячись на те, що захист інформації є одним з важливих аспектів економічної безпеки підприємства, зведення проблеми забезпечення ЕБПД тільки до захисту комерційної таємниці не враховує всього переліку зовнішніх і внутрішніх джерел загроз.

Традиційно склалося так, що базою дослідження ЕБПД є найбільші промислові підприємства галузей машинобудування та металургії [14, 20, 23, 26], інколи переробні сільськогосподарські виробництва. Проте, у зв'язку з розвитком туристичної сфери у Карпатському регіоні України, його сприятливим природно-ресурсним і історико-культурним потенціалом, а також підвищеним інтересом науковців до пошуку шляхів ефективної роботи туристичних об'єктів є актуальними питання з'ясування рівня їх надійного функціонування та виявлення шляхів забезпечення їх економічної безпеки. Реаліза-

ція такого комплексного завдання можлива поетапно, шляхом діагностування, аналізу і оцінювання внутрішніх і зовнішніх загроз підприємницькій діяльності в туристичній сфері, а також пов'язаних з ними ризиків функціонування туристичних об'єктів.

Мета роботи – аналіз наявних підходів до визначення поняття ЕБПД, класифікація загроз і систематизація підприємницьких ризиків функціонування туристичних об'єктів. Основними завданнями роботи є: аналіз публікацій стосовно тематики роботи; виявлення загроз та з'ясування особливостей забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності; управління ризиками в туристичній діяльності; висновки.

Аналіз публікацій. Поняттю економічної безпеки підприємства та чинникам впливу на його господарську діяльність приділена увага в працях багатьох вітчизняних науковців, таких як: О.І. Барановський, І.О. Бланк, О.І. Захаров, П.Я. Пригунов, В.С. Сідак, М.І. Камлик, В.М. Гесць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк, С.М. Шкарлет. Серед російських вчених загальним питанням економічної безпеки приділили увагу В.К. Сенчагов, О.А. Грунін, С.О. Грунін. Найбільш розповсюдженим вважається визначення економічної безпеки, надане О.А. Груніним: "Економічна безпека підприємства – це такий стан суб'єкта господарювання, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від наявних небезпек і загроз чи непередбачених обставин, в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику" [19].

Рис. 1. Підходи до встановлення економічної безпеки підприємства

На даний час навіть у спеціальній науковій літературі розкриття сутності теорії економічної безпеки підприємства, її складових елементів дається рідко, а у визначеннях, що часто трапляються в різних публікаціях, сутність виражається не завжди чітко, а іноді неповно. Загалом можна виділити декілька підходів різних авторів до встановлення економічної безпеки підприємства (рис. 1) [18]:

а) як реалізація і захист власних економічних інтересів, тобто розглядається такий стан діяльності підприємства, при якому забезпечується його стійке економічне зростання, ефективне задоволення суспільних потреб, висока якість продукування та надання послуг;

б) як власний захист проти економічних злочинів, тобто розглядається такий стан діяльності підприємства, при якому забезпечується його стійкість до різних протистоянь між конкурентами, до захисту від можливих крадіжок, до шахрайства, до фальсифікації та промислового шпигунства і т.д.;

в) як можливість ефективного використання ресурсів, тобто розглядається такий стан діяльності підприємства, при якому забезпечується його стійкість до обмежень на потребу різних ресурсів чи навіть їх часткову чи повну відсутність, надійних джерел їх постачання, ефективних технологій їх перероблення, постійного відновлення та модернізації та ін.;

г) як стан наявності конкурентних переваг, тобто розглядається такий стан діяльності підприємства, при якому забезпечується його стійкість до динаміки зовнішніх і внутрішніх умов господарювання, які забезпечують конкурентоздатність підприємства на ринку товаровиробників і надання послуг;

д) як стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, тобто розглядається такий стан діяльності підприємства, при якому забезпечується його стійкість до мінливості соціально-економічних відносин різних суб'єктів господарювання, коли соціально-економічні параметри, що його характеризують, зберігають положення економічної рівноваги за умови коливання зовнішнього та внутрішнього середовища.

Отже, підприємство – це, насамперед, об'єкт економічних відносин. Власник підприємства ставить результатом своєї діяльності досягнення глобальної мети, яка, як правило, має економічний характер [21]. Здебільшого власникові однаково, чи в процесі досягнення глобальної мети виникатимуть які-небудь загрози підприємству, чи має вестися з ними хоча б якась боротьба, і як саме її проводити. Боротьба з загрозами, як така, найчастіше не є метою створення підприємства. Насамперед – це ведення ним соціально-економічної діяльності, результатом якого є створення робочих місць та володіння отриманими прибутками. Втім, роздуми власника підприємства про економічну доцільність ведення боротьби з загрозами здебільшого виникають, оскільки це безпосередньо стосується його матеріальних видатків і вимагає здійснення фінансових вкладень, хоча виграш при цьому не завжди є очевидним [22].

Рівень економічної безпеки підприємства насамперед залежить від здатності його керівництва передбачати небезпеки та запобігати можливим загрозам, а також швидко вирішувати проблеми, що виникли внаслідок їхньої негативної дії. Обов'язок керівника підприємства – забезпечити контроль всіх бізнес-процесів, в т.ч. з точки зору їх економічної безпеки від очевидних і потенційних загроз. А кількість і різновиди загроз збільшуються пропорційно розширенню штату, зростанню обсягів виробництва і продажі виготовленої продукції.

Проаналізувавши окремі складові економічної безпеки підприємства, ми прийшли до висновку, що у нашому дослідженні необхідно розглядати туристичну галузь як складну соціально-економічну систему, для якої забезпечення економічної безпеки бачиться через побудову всебічної комплексної системи безпеки на різних ієрархічних рівнях її функціонування. Врахову-

ючи те, що сама туристична галузь є складною і багаторівневою системою з різними внутрішніми і зовнішніми зв'язками, а також частиною дещо складнішої системи (бо містить такі елементи, як суспільство, економіку, природне середовище тощо), то й система економічної безпеки туристичної сфери є не менш складною системою, ніж система економічної безпеки підприємства. У зв'язку з цим проблема забезпечення ЕБПД у сфері туризму бачиться нами як одне з першочергових завдань державної політики у сфері товаровиробників і надання послуг.

Проблема забезпечення ЕБПД висвітлена в багатьох роботах відомих вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як Л. Абалкін, В. Абрамов, Ю. Алтухов, В. Андрійчук, Г. Андрощук, О. Барановський, І. Бінько, В. Богомолів, А. Блінов, З. Варналій, Г. Вечканов, О. Власюк, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Гесць, Т. Гладченко, О. Гончаренко, А. Горбунов, В. Духов, А. Драга, М. Єрмошенко, А. Качинський, В. Кириленко, Т. Клебанова, Т. Ковальчук, А. Козаченко, М. Козоріз, Б. Кравченко, П. Крайнев, Д. Ляпін, І. Мазур, О. Маліновська, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, Н. Реверчук, В. Сенчагов, А. Сухоруков, Т. Хайлова, В. Шлемко та ін.

Деякі автори [2, 3, 6, 10] визначають ЕБПД як стан захищеності інтересів підприємців від дії різних джерел загроз. При цьому В.П. Пономарьов, Д. Ковальов, Т. Сухорукова, В. Тамбовцев [26] акцентують свою увагу тільки на загрозах зовнішнього середовища, які в умовах ринкової економіки постійно міняються. Однак ЕБПД – це здатність системи господарювання забезпечити її стійкість в різноманітних, у т.ч. і несприятливих умовах як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Окрім цього, неможливо повністю захистити підприємців від негативного впливу зовнішніх турбулентних чинників (постійна зміна законодавства, сприяння держави тіньовому бізнесу, "відкати" на державному рівні тощо), оскільки підприємницька діяльність за таких умов обмежена або практично неможлива.

В роботах Е.А. Олейнікова, С.Н. Ільяшенко, Е.В. Ареф'євої [2] описується так званий ресурсно-функціональний підхід, згідно з яким ЕБПД розглядається з погляду ефективного використання різних ресурсів, широко відображений. Зокрема, Е.А. Олейніков під забезпеченням ЕБПД розглядає сукупність виробничих процесів, що відбуваються на будь-якому підприємстві зі всіма взаємозв'язками, і загалом становлять єдину неподільну групу. Цій групі належать такі функціональні складові: інтелектуально-кадрова, фінансова, техніко-економічна, політико-правова, екологічна, інформаційна, силова. Критика такого розуміння ЕБПД в науковій літературі зводиться до того, що його перевага (всеосяжний і комплексний характер) одночасно є й недоліком, оскільки економічна безпека розглядається дуже широко і ототожнюється з самою підприємницькою діяльністю і її ефективністю.

Багато науковців підтримують підхід [4, 16, 25], згідно з яким під ЕБПД вважається здатність, наприклад, туристичної галузі до розвитку і відтворення, незважаючи навіть на різні зовнішні та внутрішні загрози. Згідно з даними Л. Абалкіна [1], розвиток підприємницької діяльності є одним з компонентів економічної безпеки самої держави. Тут йдеться про те, що, якщо ту-

ристичний об'єкт з різних причин не розвивається, то скорочується можливість його виживання в кризових умовах, знижується опірність навколишньому середовищу і зменшується здатність адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх загроз [12, 13, 15]. Основою розвитку туристичної галузі є її здатність до відтворення за наявності навіть значних несприятливих умов. При цьому, згідно з поглядами В. Забродського, ЕБПД визначається чинниками, які відображають власну незалежність, стійкість до загроз, можливість удосконалення.

Недавно з'явився так званий "діяльнісний" підхід, описаний Г.В. Іващенко в роботі "Про поняття "безпеки". Він вважає, що "безпека – це не стан захищеності інтересів суб'єкта господарювання, безпека взагалі не є станом перебування. Поняття "безпеки" передбачає такі умови функціонування, при яких суб'єкти підприємницької діяльності зберігають і відтворюють свої цінності. Водночас забезпечення безпеки – це процес створення сприятливих умов для діяльності, це процес оволодіння суб'єктом господарювання потрібними умовами власного існування" [27]. Оскільки для кожного суб'єкта підприємницької діяльності кількість умов, у яких він може самореалізуватися, є надзвичайно великою, а його можливості завжди обмежені, то йдеться тільки про той або інший рівень безпеки, і, як наслідок, про відносну безпеку суб'єкта господарювання внаслідок того, що він не в стані контролювати всі умови власного існування.

Багато науковців вважають [7, 9], що під ЕБПД слід розглядати сукупність контрольованих умов діяльності, враховуючи які суб'єкт господарювання здатний до захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, до збереження та відтворення свого фінансово-економічного, виробничого, кадрового і науково-технічного потенціалу. Окрім цього, найважливішою властивістю ЕБПД є можливість не тільки якісно, але і кількісно визначити здатність, наприклад, туристичного об'єкта до досягнення зазначених вище завдань. Цей підхід видається найбільш послідовним і формує таке поняття ЕБПД, яке раціонально і несуперечливо пояснює всі випадки його використання. Окрім цього, застосування цього підходу дає змогу розробляти адекватні математичні моделі, а також вибирати придатні методи управління ЕБПД, в т.ч. туристичним об'єктом зокрема.

Оскільки за останнє десятиліття значно підвищилася актуальність проблеми забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання всіх рівнів (держави, регіону, промислового виробництва, в т.ч. і туристичної галузі), то паралельно збільшився інтерес науковців до проведення досліджень в цій області знань. Однак значна кількість питань, пов'язаних з визначенням змісту ЕБПД, виробленням чіткого механізму діагностування рівня економічної безпеки, класифікацією загроз і ризиків функціонування туристичних об'єктів, залишаються не зовсім вирішеними, що сприяє проведенню подальших досліджень у цьому напрямі знань.

Загрози та особливості забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. Проаналізувавши деякі підходи до визначення змісту поняття "ЕБПД", можна зробити висновок про те, що важливою особливістю більшості визначень є її трактування як "стан перебування", що не

відображає сутності поняття "безпека", а поняття "захищеність" не є науковим і виступає синонімом безпеки. Водночас, рівень ЕБПД залежить від того, наскільки ефективно працює його керівництво і фахівці, які відповідають за її забезпечення, тобто, чи зможуть вони уникати або протистояти можливим загрозам і ефективно ліквідовувати наслідки негативних дій зовнішнього і внутрішнього середовища. Отже, загроза ЕБПД – це потенційна або реальна дія, процес або явище, які здатні порушити її стійкість і розвиток або призвести до припинення її діяльності [3].

Проведений нами аналіз підходів до класифікації загроз ЕБПД дав змогу виділити такі їх класифікаційні ознаки [6]: походження – зовнішні та внутрішні загрози; систематичність прояву – систематичні та несистематичні; ймовірність виникнення – ймовірні та малоімовірні загрози; ступінь керованості – керовані та некеровані загрози; наслідки прояву – глобальні та локальні; природа виникнення – об'єктивні та суб'єктивні; можливість прогнозування – прогнозовані та непрогнозовані; тривалість дії – довго-, середньо-, короткотермінові; рівень управління – загрози національній безпеці, регіональній безпеці і безпеці підприємницької діяльності; ступінь напруженості – наростаючі, стійкі, спадні; сфера підприємницької діяльності – фінансові, виробничі, кадрові, інформаційні, правові, техніко-економічні, організаційні; причини виникнення – загрози, викликані стадією життєвого циклу, пов'язані з диспропорціями структури витрат і обумовлені синергетичним ефектом¹.

Існує достатньо багато публікацій щодо класифікації загроз [4], в т.ч. і загроз підприємницькій діяльності [14]. Наведена вище узагальнена класифікація загроз ЕБПД враховує найбільш істотні ознаки, а також доповнена за ознакою "причина виникнення". Ця ознака передбачає існування деяких сприятливих умов, завдяки яким стає можливим виникнення тих або інших загроз. Так, на думку В.А. Василенка [6], загрози ЕБПД на будь-яких етапах життєвого циклу існують завжди. Багато з них цілком очікувані і диктуються самою природою розвитку, його діалектикою. Отже, такі загрози цілком прогнозовані, тому їх поява повинна стимулювати підприємців до запровадження певних заходів превентивного характеру. У роботі [19] наведено характерні ознаки підприємницької діяльності на кожному з етапів розвитку, а також загрози, властиві кожному етапу життєвого циклу: виникнення – експлерент², становлення – пацієнт³, розвиток – віолент¹, спад – комутант², ліквідація – леталент³.

¹ Розробником синергетичного напрямку і винахідником терміну "синергетика" є професор Штуттартського університету і директор Інституту теоретичної фізики і синергетики Герман Хакен. Синергетика займається вивченням систем, що складаються з великої (дуже великої, "величезної") кількості частин, компонентів або підсистем, одним словом, деталей, які складно взаємодіють між собою. Слово "синергетика" і означає "спільна дія", підкреслюючи узгодженість функціонування частин, що відображається в поведінці системи як одного цілого.

² Фірми-експлеренти – фірми, що спеціалізуються на створенні нових або радикальному перетворенню старих сегментів ринку. Вони займаються просуванням нововведень на ринок. Фірми-експлеренти одержали назву "піонерських". Вони працюють в "околицях" етапу максимуму циклу винахідницької активності і з самого початку випуску продукції.

³ Фірми-пацієнти – фірми, що працюють на вузький сегмент ринку з метою завоювання його і задовольняють потреби, які сформувались під впливом моди, реклами і других засобів.

Загрози, пов'язані з диспропорціями структури витрат виробництва, аналогічно описаним вище загрозам, породжуються внутрішнім середовищем підприємницької діяльності. Частка кожної витрати у загальній схемі виробництва чи надання послуг індивідуальна і визначається його специфікою, структурною технологічного процесу і вирішуваних керівництвом глобальними чи локальними завданнями. Неможливість господарської системи компенсувати наявність чи відсутність якого-небудь з елементів витрат створює відповідно дисбаланс структури витрат, які призводять до появи загроз ЕБПД [5].

Внаслідок одночасного прояву декількох загроз появляється тенденція до посилення негативної їх дії на ЕБПД, тобто спостерігається ефект "резонансу", або й навіть виникнення нових загроз, раніше не властивих даній господарській системі. Таке посилення загроз при їх сумісній дії, а також генерування системою нових загроз на думку багатьох науковців пов'язано з проявом емерджентності⁴ і синергізму⁵.

Управління ризиками в туристичній галузі. Поняття "загроза" в науковій літературі часто ототожнюється з поняттям "ризик". Підприємницький ризик – це ризик, який виникає в будь-яких видах господарської діяльності підприємця. В абсолютному значенні ризик може бути представлений матеріально-речовими або вартісними показниками. У відносному вигляді ризик визначається як співвідношення суми можливих витрат до вартості основних і обігових фондів.

Будь-який туристичний об'єкт відчуває економічні ризики, пов'язані з його виробничою, комерційною, посередницькою та іншою діяльністю, а підприємець відповідає за наслідки прийнятих управлінських рішень. Наявність ризику змушує підприємця економити фінансові та матеріальні ресурси, розраховувати ефективність, тобто, прибутковість нових проектів, комерційних

¹ Фірми-віоленти – фірми з силовою стратегією. Вони мають великий капітал і високий рівень освоєння технології. Віоленти займаються масовим випуском продукції для широкого кола споживачів. Їх науково-технічна політика потребує прийняття рішень про термін розміщення продукції на виробництві (в тому числі про придбання ліцензій); про зняття продукції з виробництва; про інвестиції і розширення виробництва; про заміну парку машин і обладнання.

² Фірми-комутанти – фірми, що орієнтовані на середній і малий бізнес. Фірми-комутанти діють на етапі спаду циклу випуску продукції. Їх науково-технічна політика потребує прийняття рішень прочасну поставку продукції на виробництво, про ступінь технологічної особливості виробів, що випускаються віолентами.

³ Леталенти – фірми, які розпадаються у зв'язку з неможливістю їх ефективного функціонування; фірми, на яких відбувається диверсифікація з повною зміною профілю діяльності і повною або частковою заміною колишніх технологічних процесів, а також зміною персоналу.

⁴ Емерджентність (англ. emergence – виникнення, поява нового) в теорії систем – наявність в будь-якої системи особливих властивостей, не властивих її підсистемам і блокам, а також сумі елементів, не пов'язаних системоутвірними зв'язками; неможливість зведення властивостей системи до суми властивостей її компонентів. Синонім – "системний ефект".

⁵ Синергізм (грецьк. synergos – той, що діє разом) – у економіці додаткові економічні переваги, що утворюються у разі успішного об'єднання двох чи декількох підприємств (їхнього злиття чи поглинання). Джерелом цих переваг є ефективніше використання сукупного фінансового потенціалу, взаємодоповнення технологій та продукції, яку вони виробляють, можливість зниження рівня їхніх поточних витрат, зокрема адміністративних, та інші аналогічні чинники. Образно ефект синергізму можна описати формулою (1+1)=3. Ефект синергізму використовують для прогнозування потенційного прибутку чи ринкової вартості сукупних активів підприємств, що об'єднуються.

угод тощо. Значення ризику особливо посилюється в умовах нестабільного стану економіки, який супроводжується інфляційними процесами, взятими дорогими кредитами тощо.

Ризик у туристичній діяльності – це ймовірність того, що туристичний об'єкт зазнає збитків або витрат, якщо прийняте управлінське рішення не здійсниться, а також якщо при прийнятті цих рішень були допущені прорахунки чи помилки. Ризик закладено в самій сутності підприємницької діяльності, оскільки підприємець самостійно розпоряджається засобами виробництва, вибирає сферу діяльності, але не завжди діє правильно. В ринкових умовах підприємство постійно конкурує з іншими підприємствами і немає гарантії, що він вийде переможцем. Матеріалізація ризику в господарській діяльності туристичного об'єкта призводить до відхилення від визначених планів, зокрема у вигляді незапланованих витрат, збитків або зменшення запланованих доходів. У зв'язку з цим економічний або господарський ризик має дуже важливе значення у діяльності туристичного об'єкта. Він також завдає часто непоправних збитків господарській діяльності, спричиняє коливання кон'юнктури надання послуг, змін на ринку збуту і зміну поведінки клієнтів.

Як описувалося вище, загроза є властивістю деяких об'єктів, процесів, подій або явищ, яка завдає збитку іншим об'єктам, процесам або яким-небудь системам при виникненні певних сприятливих умов. Наприклад, Т.Е. Кочергіна визначає ризик як міру для кількісного визначення небезпеки, яка є векторною (багатокомпонентною) величиною, вимірною, наприклад, за допомогою статистичних даних або розраховану за допомогою імітаційних моделей, які містять: кількісні показники збитку від дії тої або іншої небезпечної загрози; ймовірність (частота) виникнення цієї небезпечної загрози; невизначеності у величині збитку і ймовірності його появи.

Виходячи з цього визначення, ризик фактично виступає кількісною мірою загрози. Тобто загроза може бути охарактеризована ризиком (з урахуванням невизначеностей при його оцінюванні) через ймовірність реалізації загрози і можливий збиток. Рінь ризику визначається розмірами можливих негативних наслідків прийнятого рішення, рівнем супутніх цьому рішення загроз і ступенем захисту від них (рис. 2). Негативними наслідками прийнятого рішення можуть бути: неотримання потрібного результату (упущена вигода); невчасне отримання результату; отримання результату з істотною перевищатою ресурсів; не досягнення мети, що супроводжується збитком.

Рис. 2. Складові елементи ризику

Як і будь-яка інша виробнича діяльність, туристична сфера пов'язана не тільки з позитивними результатами (отриманням прибутку), але й з негативними, які можуть супроводжуватися грошовими втратами. У туристичній діяльності до витрат належать незаплановані матеріальні витрати, прямі грошові витрати в результаті перевитрат грошей, незапланованих виплат, інфляційні процеси, зміни валютних курсів, розкрадання ресурсів, витрати робочого часу внаслідок непередбачених обставин тощо.

Потенційними ризиками можна керувати, використовуючи різні попереджувальні заходи, які дають змогу певною мірою прогнозувати настання ризикової події та завчасно підготуватися до неї. Ефективність управління ризиками в підприємницькій діяльності туристичного об'єкта багато в чому визначається класифікацією і систематизацією ризиків у даній сфері діяльності, що дає змогу виявити характер можливих наслідків.

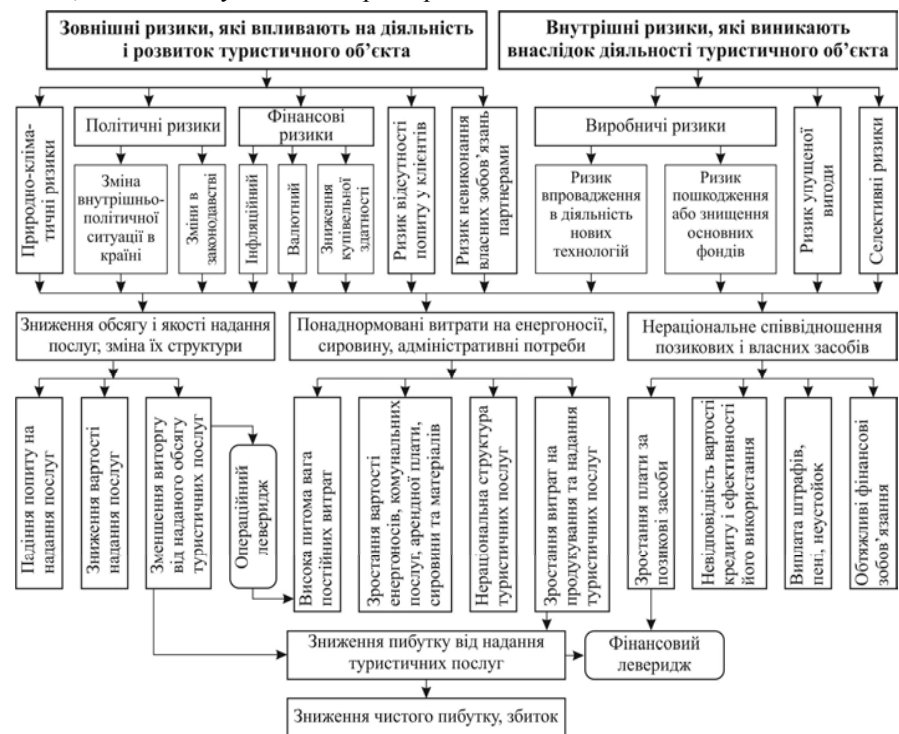

Рис. 3. Систематизація ризиків у діяльності туристичного об'єкта

На рис. 3 на підставі [19] наведена систематизація ризиків підприємницької діяльності туристичного об'єкта, яка їх упорядковує за послідовністю, пріоритетністю, можливими джерелами виникнення, відображає взаємодії різних ризиків і ключові вузли цих взаємодій. Зокрема, характерними зовнішніми ризиками для діяльності туристичного об'єкта є:

- природо-кліматичні ризики (пожежі, повінь, буревії, землетрус і ін.), настанню яких неможливо повністю запобігти, можна тільки зменшити негативні наслідки, які їх супроводжують. Потрібно проводити детальний аналіз території (її поточний стан) в динаміці з виявленням частоти появи таких ризиків для прийняття відповідних управлінських рішень;
- політичні ризики, пов'язані зі зміною внутрішньополітичної ситуації в туристичному регіоні та діяльності держави загалом, наприклад, ризик зміни законодавства у сфері ліцензування та сертифікації учасників туристичного ринку, в податковому законодавстві і т.д.;
- фінансові ризики (інфляційні, валютні ризики, зниження купівельної спроможності), прояв і нарощування яких може стати згубним для туристичної сфери, оскільки при цьому відбувається зниження попиту на туристичні послуги;
- ризики відсутності попиту у клієнтів на деякі дорогі туристичні послуги, які пов'язані з малою платоспроможністю клієнтів чи конкурентоспроможністю туристичного об'єкта через низьку якість наданих послуг. Потрібно відкладати впровадження дорогих послуг, знижувати витрати господарської діяльності за допомогою спеціалізації, сегментації туристичного ринку на певні групи клієнтів або/і на певні напрями діяльності;
- ризики невиконання власних зобов'язань партнерами, контрагентами чи підрядниками, які можуть спричинити як незаплановані фінансові витрати, так і втрату іміджу туристичного об'єкта.

До внутрішніх ризиків, які виникають внаслідок діяльності самого туристичного об'єкта, належать:

- виробничі ризики, характерні для туристичної сфери у зв'язку з її динамічним розвитком: пошкодження або знищення основних фондів, впровадження у виробничу діяльність нових технологій та запровадження інновацій;
- ризик упущеної вигоди, що характеризує настання непрямого фінансового збитку (не отримання прибутку) внаслідок не здійснення туристичним об'єктом якого-небудь заходу – страхування, інвестування, хеджування та ін.;
- селективні ризики – це ризики неправильного відбору видів капіталовкладень, видів цінних паперів для інвестування порівняно з іншими можливостями вкладень капіталів.

Як зовнішні, так і внутрішні ризики можуть безпосередньо впливати на обсяги і якість надання послуг, а також зміну їх структури. Понад-нормовані витрати на енергоносії, сировину та адміністративні потреби, а також зростання витрат на продукування туристичних послуг безпосередньо впливають на величину чистого прибутку, понесені збитки. Окрім обсягу витрат, велике значення має їх структура – виділення змінних і постійних витрат. На відміну від змінних витрат, що змінюються пропорційно обсягу наданих послуг, зростання постійних витрат підсилює ризик нестійкості туристичної сфери. Тому незначне зниження обсягів надання туристичних послуг при збільшенні постійних витрат призводить до різкого зниження прибутку, тобто виникає ефект операційного левериджа¹.

¹ Операційний важіль або виробничий леверидж (leverage – важіль) – інструмент управління операційним прибутком, який базується на вивченні співвідношення постійних і змінних витрат. Чим нижча питома

Не завжди раціональне співвідношення між позиковими і власними засобами, залучення позикового капіталу також є важливим ризиком підприємницької діяльності в туристичній сфері, оскільки з одного боку дає змогу нарощувати обороти туристичного об'єкта, а з іншого – може стати джерелом фінансової нестабільності. Будучи поворотними і платними, позикові засоби при значному плечі фінансового важеля, тобто співвідношенні позикових і власних засобів, у разі зниження економічної рентабельності активів можуть стати причиною фінансової неспроможності туристичного об'єкта. Тому обсяги і структура фінансових джерел отримання капіталу становлять важливу частину в ієрархії чинників економічного ризику туристичної сфери [5, 12, 17].

Управління ризиками – це процеси, пов'язані з ідентифікацією, аналізом ризиків і прийняттям рішень, які містять максимізацію позитивних і мінімізацію негативних наслідків настання ризикових подій. В управлінні ризиками часто доводиться переходити до інтегрованого підходу, у якому засоби і методи спільно використовуються в усій підприємницькій діяльності, тобто в управлінні туристичним об'єктом є добре продумана стратегія поточної та подальшої роботи. Інтегрований підхід – це активна позиція, оскільки передбачає прогнозування подальших подій, а не пасивну реакцію на ризик, тобто такий підхід надає більше можливостей їх уникнення та обмежує небезпеку їх настання.

Нижче наведено модель управління ризиками підприємницької діяльності у туристичній сфері (рис. 4), яка дає змогу максимально використовувати можливості підвищення конкурентоспроможності туристичного об'єкта. Забезпечення реалізації прийнятих рішень передбачається через практичні методи організації управління ризиками, тобто через:

- виділення основних завдань і функцій, пов'язаних з управлінням ризиками, планування заходів щодо зниження ризиків, визначення форм їх фінансування;
- раціональне поєднання всіх елементів системи управління: розподіл завдань за рівнями управління, формування підрозділів (підготовка фахівців) з управління ризиками, розподіл прав, обов'язків і повноважень для забезпечення ефективного управління ризиками;
- формування інформаційних потоків і технічна підтримка управління ризиками.

Для створення на туристичному об'єкті ефективної системи управління ризиками необхідно задіювати певні організаційні зусилля, залучати додаткові фінансові та інші витрати. Практика показує, що найбільш прийнятним варіантом є той, коли управління ризиками формується як спеціальна

вага постійних витрат у загальній сумі витрат туристичного об'єкта, тим більше змінюється величина прибутку стосовно темпів зміни валової виручки (обсягу продажів за встановленими цінами).

Фінансовий леверидж – це інструмент управління, який впливає на прибуток туристичного об'єкта шляхом зміни структури й об'ємів довготермінових пасивів. Для фінансового важеля полягає в тому, що туристичний об'єкт, який використовує позикові кошти, змінює чисту рентабельність власних коштів і свої дивідендні можливості. Рівень ефекту фінансового важеля вказує на фінансовий ризик, пов'язаний з підприємницькою діяльністю.

підсистема в системі управління підприємницькою діяльністю або створюється спеціалізований підрозділ в її організаційній структурі.

Рис. 4. Модель управління ризиками підприємницької діяльності у туристичній сфері

Аналіз ризиків – процедура виявлення наявних і передбачення потенційних ризиків, а також оцінювання їх значущості. Здебільшого – це аналіз ймовірності того, що відбудуться певні небажані події, які негативно вплинуть на досягнення цілей підприємницької діяльності. Результати аналізу ризиків містять якісні та кількісні їх оцінки, а також методи їх зниження або зменшення несприятливих наслідків, пов'язаних із ним. Оцінювання ризиків – це визначення кількісним або якісним способом величини (ступеня) ризиків.

Американський експерт Б. Берлімер запропонував при аналізі ризиків використовувати деякі допущення:

- можливі втрати від ризику здебільшого не залежать один від одного;

- втрата за одним напрямом діяльності не обов'язково збільшує ймовірність втрати за іншим (за винятком форс-мажорних обставин);
- максимально можливий збиток не повинен перевищувати фінансових можливостей учасника.

Аналіз ризиків поділяється на два взаємно доповнювальних один одного види: якісний і кількісний. Якісний аналіз має на меті визначити (ідентифікувати) причини виникнення ризиків, області та види ризиків. Кількісний аналіз ризиків дає змогу чисельно визначити розміри окремих ризиків і ризику завдання збитку туристичному об'єкту загалом. Підсумкові результати якісного аналізу ризику, водночас, слугують початковою інформацією для проведення кількісного аналізу. Проте при здійсненні кількісного оцінювання ризиків виникають якраз найбільші труднощі, пов'язані з тим, що для цього потрібна відповідна початкова інформація.

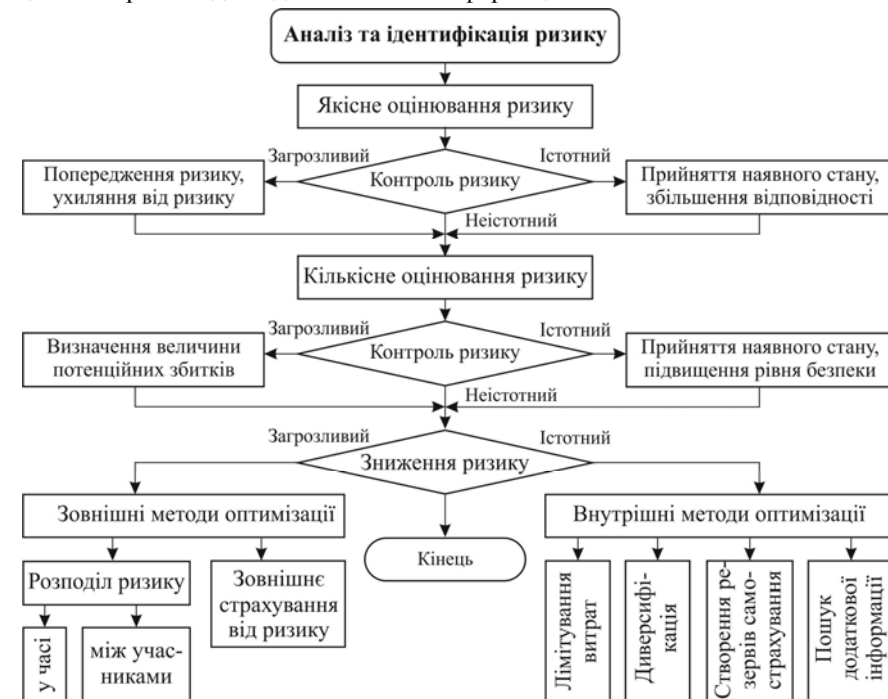

Рис. 5. Узагальнена схема процесу управління ризиком

Для обмеження втрат туристичного об'єкта, забезпечення його економічної безпеки потрібно вміти управляти ризиками, узагальнена блок-схема якого наведена на рис. 5 [19, 22]. Процес управління ризиками складається з трьох основних стадій: 1) уточнення очікуваних загроз і ідентифікація ризиків; 2) кількісне оцінювання ризику і прийняття управлінського рішення; 3) проведення превентивних заходів, направлених на забезпечення ЕБПД і запобігання настанню негативних подій. Зовнішні методи зниження ризику припускають: розподіл ризику (у часі, між учасниками); зовнішнє страхування

(наприклад, ризик неотримання очікуваних доходів через порушення своїх зобов'язань контрагентами).

До внутрішніх методів зниження ризику належать: лімітування витрат – встановлення граничних сум витрат, кредиту і т.п. (застосовується туристичними об'єктами при визначенні сум вкладання капіталу, враховуючи масштабність заходу та власну фінансову стійкість); диверсифікація – туристичних послуг, інвестицій, збуту; створення резервів самозабезпечення для оперативного подолання тимчасових труднощів фінансово-комерційної діяльності; пошук додаткової інформації – придбання або самостійне отримання інформації для точнішого прогнозування впровадження потенційного проекту, реалізації поточного заходу тощо.

Окрім наведених вище класифікацій, ризики поділяють ще й за наслідками настання подій:

- допустимий (неістотний) ризик – це ризик прийнятого рішення, внаслідок здійснення якого туристичному об'єкту загрожує втрата прибутку. У межах цієї зони підприємницька діяльність зберігає свою економічну доцільність, тобто втрати мають місце, але вони не перевищують розмір очікуваного прибутку;
- критичний (істотний) ризик – це ризик прийнятого рішення, при якому туристичному об'єкту загрожує втрата всієї виручки; тобто зона критичного ризику характеризується небезпекою втрат, які свідомо перевищують очікуваний прибуток і, в крайньому випадку, можуть призвести до втрати всіх коштів, вкладених туристичним об'єктом у проект;
- катастрофічний (загрозливий) ризик – ризик прийнятого рішення, при якому виникає неплатоспроможність туристичного об'єкта. Втрати можуть сягати величини, співрозмірного майновому стану туристичного об'єкта. Також до цієї групи належить будь-який ризик, пов'язаний з прямою небезпекою для життя людей або виникненням екологічних катастроф.

Існує велика кількість видів і класифікацій ризиків залежно від специфіки діяльності туристичного об'єкта. Окремо класифікуються інвестиційні ризики, ризики на ринку нерухомості, ризики на ринку цінних паперів і пр.

Висновки. 1. З'ясовано, що найважливішими елементами механізму забезпечення ЕБПД є моніторинг, аналіз і прогнозування ризиків, які загалом визначають загрози економічній безпеці туристичного об'єкта.

2. У зв'язку зі значною залежністю туристичного бізнесу від турбулентності зовнішнього середовища, специфічністю надання туристичних послуг, особливостями складу і структури джерел фінансових ресурсів туристичних об'єктів (близько 2/3 – залучених і 1/3 – власних), сезонністю функціонування, особливе значення має забезпечення ЕБПД. Рівень економічної безпеки залежить від того, наскільки ефективно керівник туристичного об'єкта уникає загроз, управляє ризиками і усуває втрати (збитки) від їх негативного впливу на різні особливості функціонування туристичної сфери.

3. Практична діяльність туристичного об'єкта стосовно економічної безпеки має ґрунтуватися на використанні типових схем, процедур і дій. Насамперед це стосується загального алгоритму дій, на якому базується робота служби безпеки. Він містить таку послідовність дій: система запобіжних

(превентивних) засобів; аналіз і оцінювання загроз, які виникли; діяльність щодо нейтралізації загроз економічній безпеці; визначення заходів щодо нейтралізації загроз.

4. Економічна безпека туристичного об'єкта та його управління повинна ґрунтуватися на цілях успішного його функціонування і розвитку за всіма сферами діяльності і впливу на ринку надання послуг. Для забезпечення ЕБПД від впливу суб'єктивних і об'єктивних причин, керівництву необхідно приймати рішення з такою ж швидкістю, з якою виникають і негативні зміни, а також потрібно вміти їх передбачати. Для найбільш якісної захищеності потрібно впровадити особисту службу економічної безпеки туристичного об'єкта.

Література

1. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4-13.
2. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Е. Кузенько. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
3. Белоногов А.Г. Методологические подходы к разработке доктрины экономической безопасности сферы туризма : препринт / А.Г. Белоногов. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 1,0 п.л.
4. Биржаков М.Б. Безопасность в туризме / М.Б. Биржаков, Н.П. Казаков. – СПб. : Изд. дом "Герда", 2007. – 208 с.
5. Быстров С.А. Финансовый менеджмент в туризме / С.А. Быстров. – СПб. : Изд. дом "Герда", 2007. – 240 с.
6. Василенко В.А. Жизненный цикл и угрозы безопасности устойчивого развития организации / В.А. Василенко, Я.А. Белоушенко // Экономика Крыма. – 2008. – № 22. – С. 41-44.
7. Глебова А.О. Развитие туристических предприятий и организаций в реалиях современной экономической ситуации / А.О. Глебова // Экономика. Управление. Инновации. – 2011. – №2 (6). [Электронный ресурс]. – Доступный з http://tourlib.net/statti_ukr/glebova.htm
8. Горячев В.С. Информация и её защита / В.С. Горячев // Вопросы защиты информации. – 1994. – № 2. – С. 13-18.
9. Дмитрук О.Ю. Экологичний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навч. посібн. / О.Ю. Дмитрук. – К. : Вид-во "Альтерпрес", 2004. – 192 с. [Электронный ресурс]. – Доступный з http://tourlib.net/books_green/dmytruk.htm
10. Довбня С.Б. Диагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Пчова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88-97.
11. Донченко Л.М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л.М. Донченко, Н.П. Гостева // Держава та регіони. – Сер. "Державне управління". – 2010. – № 1. – С. 37-42.
12. Захарчук С.С. Фінансово-економічні проблеми функціонування туристичної галузі в Україні / С.С. Захарчук // Экономика. Управление. Инновации. Электронные научные фаховые издания. – 2010. – № 1 (3). [Электронный ресурс]. – Доступный з http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2010_1/10zststgu.pdf
13. Заячковська Г.А. Основні засади сталого розвитку туризму в Україні / Г.А. Заячковська // Качество экономического развития: глобальные и локальные аспекты : научн.-практ. конф., 2011. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.confcontact.com/20110629/1-zayachkova.php>
14. Иванов А. Экономическая безопасность предприятия / А. Иванов, В. Шлыков. – М. : Изд-во "Прогресс", 2005. – 265 с.
15. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці : Вид-во "Зелена Буковина", 2007. – 312 с.
16. Корж Н.В. Формування системи економічної безпеки індустрії туризму як складової стійкого розвитку туризму в Україні / Н.В. Корж, О.В. Заноско // Экономика. Управление. Инновации. – 2011. – № 2 (6). [Электронный ресурс]. – Доступный з http://tourlib.net/statti_ukr/korzh.htm

17. Кулінська А.В. Особливості фінансового механізму державного управління суб'єктами невиробничої сфери (на прикладі туристичної галузі України) / А.В. Кулінська // Ефективність державного управління : зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 18/19. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Edu/2009_18_19/fail/Kulinska.pdf

18. Маринин М.М. Туристские формальности и безопасность в туризме / М.М. Маринин. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2004. – 144 с.

19. Мацова А.С. Экономическая безопасность в управлении рисками туристических предприятий / А.С. Мацова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Сер.: Экономика и управление. – Симферополь. – 2009. – Т. 22(61), № 2. – С. 201-211. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://science.crimea.edu/zapiski/2009/ecom/uch_22_2e/201-210.pdf

20. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібн. [для студ. ВНЗ] / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. – К. : Вид-во "Правова єдність", 2009. – 544 с.

21. Охріменко А.Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі / А.Г. Охріменко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. – № 1. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/znpnudps/2011_1/pdf/11oagtif.pdf

22. Пліса В.Й. Управління ризиком фінансової стійкості підприємства / В.Й. Пліса // Фінанси підприємств. – 2001. – № 1. – С. 67-72.

23. Подсолонко В.А. Підприємництво : навч. посібн. / В.А. Подсолонко, А.Ф. Продай, Т.Л. Миронова та ін. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 616 с.

24. Ракитянський Н. Защита коммерческой тайны / Н. Ракитянский // Журнал для акционеров. – 1992. – №3. – С. 37-39.

25. Савченко О.Ф. Аналіз тенденцій ринку туристичних послуг в умовах економічної кризи / О.Ф. Савченко, Л.Ю. Писаренко // Вісник Донецького національного університету. – Сер.: Економіка і право. – 2009. – Вип. 1. – С.342-347. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://tourlib.net/stati_ukr/savchenko.htm

26. Тамбовцев В. Объект экономической безопасности России / В. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 45-53.

27. Чкан А.С. Державне регулювання сфери туризму в Україні / А.С. Чкан // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – Сер.: Економічні науки / за ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія "Люкс". – 2012. – № 2(18). – Т. 3. – С. 276-290. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpdau/2012_2_3/18-3-36.pdf

28. Чумарин І.Г. Функции и задачи службы персонала в области обеспечения экономической безопасности / И.Г. Чумарин // Кадры предприятия. – 2003. – № 3. – С. 47-51.

Грыцук М.Ю. Экономическая безопасность предпринимательской деятельности в туристической отрасли

Рассмотрены основные подходы к определению понятия "экономическая безопасность предпринимательской деятельности" (ЕБПД) в туристической отрасли, выполнена систематизация угроз и рисков туристической деятельности, приведен алгоритм процесса управления рисками функционирования туристического объекта. Установлено, что экономическая безопасность туристического объекта и особенности его управления должны основываться на стратегической цели успешного его функционирования и развития по всем сферам деятельности, а также влияния на рынке предоставления услуг. Для обеспечения ЕБПД от влияния субъективных и объективных угроз, руководству необходимо принимать решения с такой же скоростью, с которой возникают и негативные изменения, а также нужно уметь их предотвращать. Для наиболее качественной защищенности туристического объекта нужно внедрить личную службу экономической безопасности.

Ключевые слова: туристический объект, состояние хозяйственной деятельности, экономическая безопасность предпринимательской деятельности (ЕБПД), угрозы экономической безопасности, риск, управление рисками.

Grycyuk M.Yu. Economic security of entrepreneurial activity in tourist industry

The basic going is considered near determination of concept "Economic security of entrepreneurial activity" (ESEA) in tourist industry, systematization of threats and risks of tourist activity is executed, an algorithm over of process of management risk of functioning of tourist object is brought. It is set that economic security of tourist object and feature of his management must be based on the strategic purpose of his successful functioning and development on all spheres of activity, and also influence at the market of grant of services. For providing of ESEA from influence of subjective and objective threats, guidance must make decision with the same speed which negative changes are with, and also it is needed to be able to prevent them. For most high-quality protected of tourist object it is needed to inculcate the personal economic security service.

Keywords: tourist object, state of economic activity, economic security of entrepreneurial activity (ESEA), threat to economic security, risk, management risks.

УДК 336.741.236.2:338.23

Ст. викл. З.А. Атаманчук, канд. екон. наук –
Львівський інститут економіки і туризму

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ІНСТРУМЕНТІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ ПІДТРИМАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ГРОШОВОЇ МАСИ

Досліджено особливості та основні проблеми грошово-кредитного регулювання. Розглянуто доцільність використання Національним банком України (НБУ) таких інструментів, як політика відкритого ринку, встановлення норми обов'язкових резервів. Надано пріоритетності процентній політиці як механізму регулювання грошового ринку. Досліджено емпірично вплив облікової ставки НБУ на процентну ставку за кредитами і депозитами, а також вплив підвищення останніх на інвестиції. Обґрунтовано пропозиції щодо підвищення ефективності монетарної політики НБУ.

Ключові слова: грошово-кредитне регулювання, монетарна політика, обмінний курс, обов'язкове резервування, пропозиція грошової маси, облікова політика, процентна ставка за кредитами, процентна ставка за депозитами.

Сучасна практика грошово-кредитного регулювання передбачає застосування традиційних методів, що набувають нового звучання і вирішують актуальні проблеми економіки в комплексі з новими підходами для ефективного впливу на тривалі та короткострокові тенденції на грошовому ринку та в реальному секторі економіки. Використання центральними банками країн тих чи інших монетарних заходів, які умовно можна поділити на монетарні механізми та монетарні інструменти, залежить від історичних умов формування грошово-кредитного ринку та загальноекономічних процесів [2, с. 10-15].

Загальною тенденцією останніх десятиліть є зростання ролі непрямих методів грошово-кредитного регулювання, що забезпечують його більшу гнучкість і відповідність високій динамічності процесів у економіці [2, с. 10]. Одним з таких інструментів, який активно використовується у перехідних фінансових системах, є обов'язкове резервування. На відміну від розвиненої ринкової економіки, де роль цього важеля зі зміцненням грошових систем поступово знижується, в країнах постсоціалістичного простору, зокрема в Україні, встановлення норми обов'язкових резервів є інструментом активного оперативного впливу на пропозицію грошей, а також засобом для запобігання інфляційного тиску. Загальною тенденцією є поглиблення диференціації